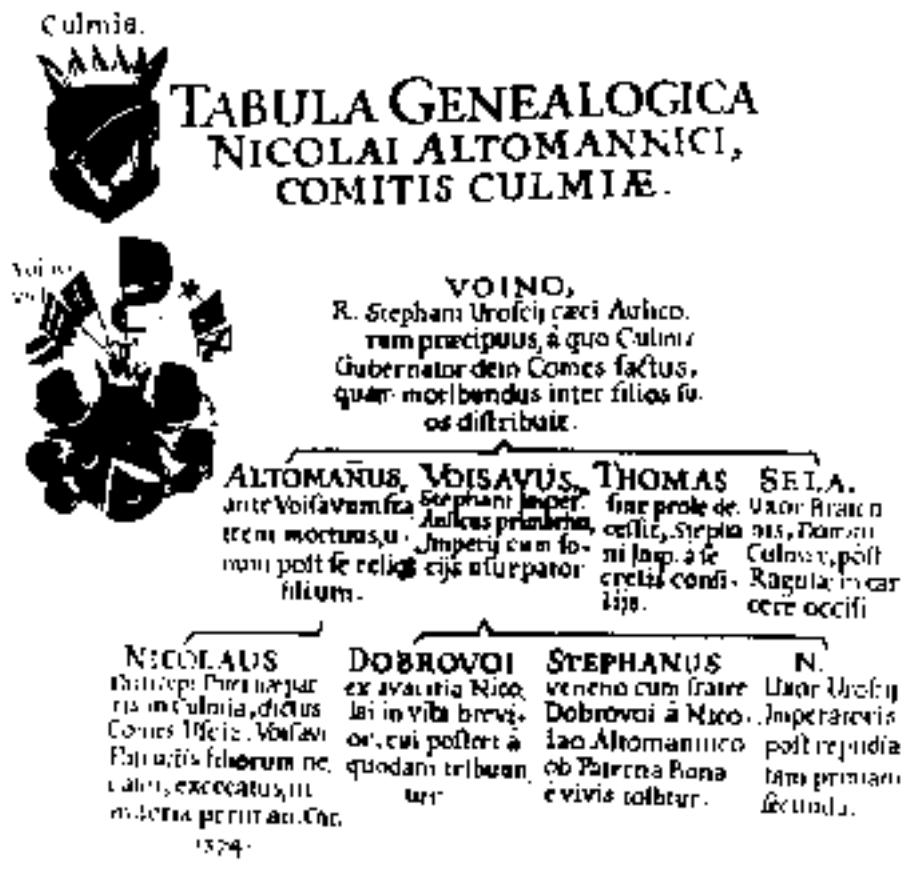

Oblasni gospodari u 14. veku

mr Gordana Tomović

Za istoriju užičkog područja u XIV veku posebni značaj ima uspon dve vlasteoske porodice srednjovekovne srpske države. Prva je manje poznata porodica Rastislalića, a druga su moćni Vojinovići, čiji su se posedi iz okoline Dubrovnika u Humu za kratko vreme proširili preko područja Dabre, Nevesinja, Rudina i gornjeg toka Drine sve do Rudnika. Ne samo što je čitava šira oblast oko Užica bila u vlasti članova ove porodice, već se i samo mesto Užice pominje kao njihova tvrđava.

Rodoslovna tablica humskog kneza Nikole Altomanovića, iz rukopisa grofa Ferdinanda Marsiljija u Bolonji
(skenirano iz knjige)

Posedi porodice Rastislalića manje su poznati. Savremeni izvori od vremena kralja Dragutina severne oblasti srpske države nazivaju zemljom kralja Stefana, a njega sremskim kraljem. Tradicija koja se sačuvala u delu dubrovačkog istoričara XVI veka Mavra Orbina porodicu Rastislalića vezuje za oblasti kralja Stefana. Tu, na području između Rudnika, Užica i Drine treba tražiti i njihove posede. Pomeni porodice Rastislalić su retki i pozni. U jednoj povelji koja se pripisuje caru Dušanu, i koja je izdata Kotoranima 1351, ali je sačuvana u veoma izmenjenom prepisu, među svedocima pominju se, pored česara Grgura,

*UŽICE NEKAD I SAD
Srednji vek
Oblasni gospodari u 14. veku*

Altomana i brata mu Vojislava, kenza Vratka, čelnika Obrada, vojvode Marka, i Rastislalići Radovan i Branko. Jedini autentični podatak o Rastislalićima zabeležen je u dubrovačkom dokumentu o sprou oko carine Rastislalića (le gabele deli Rastislalich) od 26. februara 1361. godine. Zakupci carina Oberko Panjurović i Đorđe, nećak Marina Baranina, žale se da su držali carine Rastislalića kad ih je napao i opljačkao Dživo Junija Đordić i oduzeo im carinu. Kod gospodara, verovatno jednog od Rastislalića, nisu našli zaštitu, a sve se odiglalo u prisustvu Gojana i Radoslava Hlapovića i Brajana Nenadića. Jedan od svedoka, Brajan Nenadić, je dubrovčki građanin čiji se životni put može pratiti kroz čitav niz godina, od 1361. do 1380. godine. Kao što je bio slučaj sa više porodica dubrovačkih trgovaca i preduzetnika koji se sreću oko rudnika u Podrinji, poslovaо je sam, ali češće sa bratom Brajkom i bio je u bliskim vezama, koje su povremeno bivale i suparničke, sa porodicom Pribojevića Okruglih. Tako je 1367. ili 1368. oštetio Bogdan Pribojevića Okruglog za jedan tovar srebra, zbog čega ga je Bogdan posle pet godina, 1372. tužio sudu. Taj tovar srebra Brajan je imao da odnese iz Srebrnice u Dubrovnik. Braća Nenadići, Brajan i Brajko, bili su zakupci na području kojim je vladao župan Nikola Altomanović. Prema županovom izveštaju dubrovačkoj vlasti od 11. novembra 1369. godine braća Nenadići u svemu su izmirili svoje obaveze prema njemu i stoga im potvrđuje pravo da i ubuduće "traže slobodno" po njegovoj zemlji. Kao oštar poslovan čovek pokazao se Brajan Nenadić 1375. kada je oterao Dubrovčanina Bogavca Pribojevića Okruglog, brata Bogdanovog, iz rudnika Crnče, upravo kada je Bogavac, pošto je kupio deset rupa od nekih Nemaca, uspeo da pronađe dobru rudu srebra i bakra. Brajan mu je naneo štetu i zbog ovakvog bespravnog nasilničkog postupka morao je da odgovara na sudu 10. oktobra 1375. godine. Izgleda da su i sinovi Brajana Nenadića, posle njegove smrti 1380, imali neke obaveze prema županu Nikoli Altomanoviću. Oni su bili pozvani, pored ostalih, 1395. kada se za ostavu župana Nikole Altomanovića Dubrovčanima obraćaju kneginja Milica i knez Stefan.

Jedini savremeni podatak o Rastislalićima, onaj u kome se pominju njihove carine, ukazuje na isto područje u kom je delao i Brajan Nenadić. A to je Podrinje, oko Srebrnice i Crnče. Tu u blizini treba tražiti i carine Rastislalića koje su svakako bile na njihovim posedima. Već odavno se, međutim, u istorijskoj literaturi Rastislalići vezuju za oblast Braničeva, za što ne postoje direktni dokazi. Severoistočno od srednjovekovnog rudnika i sela Crnče i danas postoji selo Carina, dok je jedan prelaz sa carinom zabeležen 1381. kod Bratunca severoistočno od Srebrnice.

Prema pričanju Mavra Orbina, zbog nekog sukova u lovnu između Vukovića i Rastislalića bio je ubijen Branko Rastislalić. Vuk, koji je bio odgovoran za njegovu smrt, sklonio se u Ugarsku, ali se kasnije izmirio se rođacima ubijenog Rastislalića i vratio na srpski dvor. Dobio je od cara za zausluge, pored Rudina, još mnoge posede, ali ga je mučki ubio jedan od Rastislalića 1359. godine. Iz ovog izlaganja može se zaključiti da je Branko Rastislalić umro za života cara Dušana, a posle 1351, kada se pojavljuje kao svedok u povelji Kotoranina. Vukovići su imali posede oko Rogatice, što takođe približava posede Rastislalića području oko Drine.

Jedan podatak kod istoričara Mavra Orbina o tome da je knez Lazar "zauzeo zemlju kralja Stefana sve do dunava, pokrivši Rastislalića i drugu vlastelu koja je držala rečene pokrajine", povezan sa kasnijim pomenom iz srpskih letopisa o Radiču Brankoviću kojega je knez Lazar "rasuo" u Braničevu, naveo je istraživače da Rastislaliće smatraju braničevskim posednicima. Pored pomena carina Rastislalića, koje su bile u Podrinju, ima više činjenica koje se protive vezivanju ove vlasteoske porodice sa Braničevom. Radič Branković, kojega je u Braničevu porazio knez Lazar, bio bi i u srpskim letopisima nazvan Rastislalićem da je bio poreklom iz te porodice. Njegov otac je bio verovatno sluga Branko čiji je novac pronađen u

UŽICE NEKAD I SAD
Srednji vek
Oblasni gospodari u 14. veku

đerdapskoj ostavi i u ostavi iz Oltenije. Kovanje ovoga novca pripada periodu pozognog srpskog carstva i pojavi novca lokalne vlastele, što do sada nije potvrđeno nalazima novca u vreme cara Dušana. Kako je, prema izlaganju Mavra Orbina, Branko Rastislalić bio mrtav pre smrti cara Dušana, to ne bi mogao biti njegov novac, već se očigledno radi o nekom lokalnom vlastelinu u podunavskom delu istočne Srbije, čiji je sin Radič Branković u vreme kneza Lazara imao posede u Braničevu.

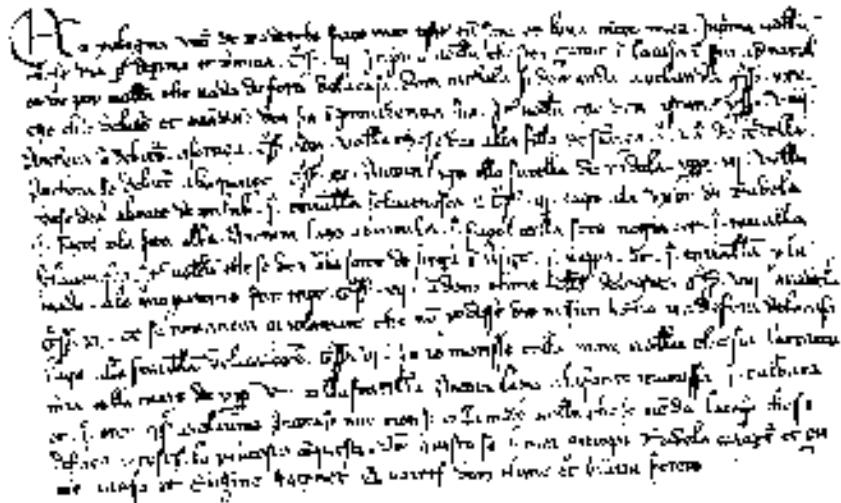
Zanimljivo je i ime porodice Rastislalića. Izuzev u jednom zapisu iz 1402. godine, u srpskom narodu nije bilo poznato lično ime Rastislav sve do XIX veka. Korelativ ovome imenu u ruskom jeziku Rostislav poznato je i staro ime u ruskom narodu. Jedan Rostislav bio je u severozapadnoj Srbiji u drugoj polovini XIII veka predstavnik ugarske vlasti. Zet ugarskog kralja Bele IV, černjigovski knez Rostislav Mihailović, kao prvi mačvanski ban držao je Mačvu od 1254. do 1262. godine. Kako je ostavio maloletne sinove, nasledila ga je njegova udovica, mačvanska vojvotkinja Ana, kojoj je papa Urban IV potvrdio posed 1264. godine. Kada je Uroš I upao u Mačvu 1267/8. godine, vlast u ovoj oblasti držao je sin Rostislava Mihailovića, Bela Rostislavić. On se pominje kao vojvoda Mačve i Bosne i 3. jula 1271. godine. Umro je sledeće godine u metežima koji su nastali u Ugarskoj posle smrti kralja Stefana V. Od 1280. do 1284. mačvanski ban je bio Ugrin, a 1279. Egidij. Tih godina Mačvom je upravljala ugarska kraljica Jelisaveta, majka ugarskog kralja Vladislava VI i tašta srpskog kralja Dragutina. Nije poznato šta se dogodilo sa drugim sinom Rostislava Mihailovića Mihailom. Izgleda da je i on sa bratom Belom imao posede u Mačvi. Sinovi ova dva brata verovatno su ostali u ovim istim krajevima i do 1284, kada je kralj Dragutin dobio mačvansku banovinu. U toj oblasti, koja je pripala srpskoj državi, ali je ostala pod određenim patronatom Ugarske, potomci mačvanskog bana Rostislava Mihailovića i njegovih sinova Bele i Mihaila mogli su i u novim okolnostima dvostrukog vazaliteta da zadrže stari ugled i steknu na dvoru sremskog kralja uticajn položaj. Uspon ove porodice u srpskoj državi postepeno je rastao jer se sredinom XIV veka među prvim savetnicima cara Dušana pominju braća Brajko, Raosav i Branko Rastislalić. Njihova imena, a naročito isticanje zajedničkog porodičnog prezime, pokazuju da je došlo do potpunog posrbljavanja ove mešovite ugarsko-ruske porodične loze. Kako se može zaključiti po poslovima Dubrovčanina Brajana Nenadića u Podrinju, koji su bili povezani i sa Rastislalićima i sa županom Nikolom Altomanovićem, i posedi porodice Rastislalića bili su u severozapadnoj Srbiji, u području koje se sa severa graničilo mačvanskom banovinom Nikole Gorjanskog, a sa jugoistoka posedima Nikole Altomanovića. Porodica Rastislalića nestala je u sukobima između kneza Lazara i župana Nikole Altomanovića. Posle propasti moćnog župana Nikole, Rastislalići su se našli na udaru kneza Lazara, koji ih je, kako kaže Mavro Orbin, potčinio svojoj vlasti.

Dok se Rastislalići mogu vezivati za šire zalede Užica preko dubrovačkih trgovaca koji su poslovali u Podrinju i u okolini Rudnika, posedi moćne vlasteoske porodice Vojinovića ne samo što su obuhvatili čitav kraj oko Užica, već se i samo Užice pominje kao njihovo mesto. Istoriju porodice Vojinovića zabeležio je Mavro Orbin verovatno prema nekoj danas izgubljenoj hronici. Pored toga, bliski odnosi Vojinovića sa Dubrovnikom, a još više sukobi, ostavili su u dubrovačkoj građi mnogobrojne podatke o pojedinim članovima ove porodice. Prvobitni njihovi posedi bili su u zaledu Dubrovnika, u humskoj zemlji, gde je rodonačelnik porodice vojvoda Vojin imao svoje vlastelinstvo. Sin vojvode Vojina, - knez Vojislav, koji je od 1333, kada se pominje samo kao glasnik kralja Dušana, preko titule stavlca 1350, za vreme cara Uroša postao jedan od najmoćnijih oblasnih gospodara, prema rečima Mavra Orbina, držao je prostrane oblasti od dubrovačkog primorja do Užica. Posle 1349, kada je umro veliki čelnik Dimitrije, koji se s pravom smatra članom porodice Vojinovića, jer je u vreme cara Dušana držao oblasti Dabar, Gacko, Rudine i Drinu, Vojislav

UŽICE NEKAD I SAD
Srednji vek
Oblasni gospodari u 14. veku

Vojinović je proširio svoju vlast i na te krajeve. Zna se da je Gacko držao 1349, kao i 1361. godine. Njegovi ljudi presretali su dubrovačke trgovce sa tovarima olova duboko u dubrovačkom zaleđu u periodima kada je bio u sukobu sa Dubrovnikom. Tako se jedan Dubrovčanin koji je poslovaо u Železniku žalio da nije u mogućnosti da vrati dugove Kotoraninu Nikši Vasiljeviću jer je, pored ostalih nevolja koje je imao knez Vojislav oteo olovo od nekih njegovih dužnika. Događaj se odigrao 1358. godine. Iz jednog naloga Dubrovčanima da se spali žito kneza Vojislava koje se nalazi u Sjenici, datiranog 22. oktobra 1361. godine, može se zaključiti da je držao i župu Sjenicu. Imao je veliki broj sela u dolini Ibra i grad Brvenik, jer je pred kraj života, ugovorom o zameni 1361, sa čelnikom Musom zamenio grad Brvenik za grad Zvečan i mnoga sela u dolini Raške i Ibra. Izgleda da je i Vučitru pripadaо posedima kneza Vojislava Vojinovića. Stari srednjovekovni Vojinovića most i Vojinovića kulu u Vučitru, koji su se sačuvali do danas, po tradiciji su izgradili Vojinovići. Manastir Sv. Nikola Dabarski kod Pribroja na Limu, koji je obnovio Stevan Dečanski 1329. godine, ulazio je u posede Vojislava Vojinovića. Tu je on sahranjen, možda kao drugi ktitor i priložnik manastira. Iako je dosta oštećen, nadgrobni natpis na ploči u podu crkve Sv. Nikole otkriva da je Vojislav Vojinović umro 25. oktobra 1363. godine kao "veliki knez sve srpske, grčke i pomorske zemlje".

A handwritten document in medieval Serbian Gothic script, consisting of two columns of text. The text discusses the distribution of Vojislav's possessions between his sons Altoman and Lazar, including the towns of Gacko, Brvenik, and Zvečan, as well as various villages in the Ibar and Raška regions.

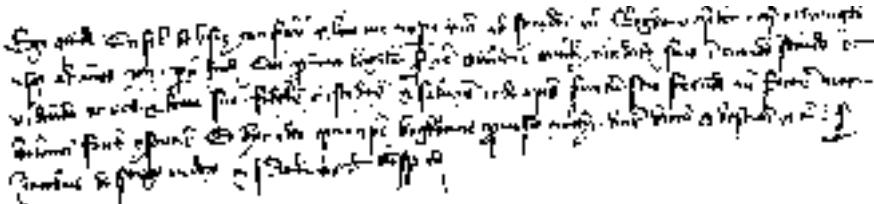
Testament
Dubrovnik, 1348
Testament Užičanke Jelenje, žene Radetkove
(Historijski arhiv - Dubrovnik)

O drugom sinu vojvode Vojina, Altomanu, neke nove podatke od značaja za utvrđivanje poseda porodice Vojinovića pruža nedavno objavljeni nadgrobni natpis iz sela Godačice kod Kraljeva. Nadgrobni spomenik nije ceo sačuvan i nedostaje početak teksta u kome se pominje ime pokojnika. Dalji sadržaj otkriova da je reč o vlastelinu koji je 34 godine držao grad čestin u vreme velikog župana Altomana i njegovog sina Nikole. Župan Nikola Altomanović bio je u životu sve do 1395. ali se o njegovim potomcima ne zna ništa. Vojvoda Marko Altomanović, koji se pominje sredinom XV veka, i Ivaniš Altomanović, nećak kneza Lazara, koji je sahranjen u Dečanima, mogli su biti Altomanovi potomci ili su oba Altomanovića iz nekih drugih porodica. Natpis iz Godačice oblicima slova, ligatura i opštim izgledom odgovara sredini XIV veka. U natpisu se, međutim, pojavljuje pojam "Vladah", odnosno vlast da se označi posedovanje, što je karakteristično za početak XV veka kada je despot Stefan počeo da organizuje svoju državu po sistemu određenih oblasti pod vlašću vojvoda.

*UŽICE NEKAD I SAD
Srednji vek
Oblasni gospodari u 14. veku*

O Atomanu se inače malo zna. Godine 1347. 17. oktobra, bio je u susedstvu Dubrovačke Republike i već se smatralo da sa njim treba održavati dobre odnose, jer su tada Dubrovčani odlučili da mu pošalju darove za venčanje. I Orbin navodi da su sinovi vojvode Vojina posle očeve smrti podelili Humsku zemlju. Altoman je umro za života Vojislavljevog. Poslednji put se pominje oktobra 1352. godine. Naadgrobnu ploču sa natpisom njegovoj ženi Ratoslavi, kćeri vojvode Mladena, postavio je njegov sin Nikola u manastiru Sv. Nikole u Banji kod Pribaja. Prema ovim poznatim podacima iz života Altomanovog može se približno odrediti vreme kada je nepoznati vlastelin, koji je vladao Čestinom u vreme velikog župana Altomana, mogao da dobije upravu nad ovim gradom. To je bilo sredinom XIV veka, tačnije između 1347. i 1352. godine. Sačuvani deo natpisa iz Godačice, prema drugim u celosti sačuvanim nadgobnim natpisima mogoa bi da se sa dosta sigurnosti dopuni. Jasno je da se na početku pominje ime nepoznatog vlastelina i njegova služba “gospodinu mojemu velikomu županu Altomanu i sinu blagovernog župana, Nikoli”. Kako je držao Čestin 34 godine, to je moglo biti samo do propasti župana Nikole Altomanovića pre nego što je ovim oblastima zavladao knez Lazar, znači od 1340. do novembra 1373. godine. Iz toga se ne bi smelo zaključiti da je veliki župan Altoman bio gospodar oblasti oko Čestina već od 1340. godine. Ali posle nalaza natpisa iz Godačice postalo je jasno da je put vlasti županu Nikoli Altomanoviću u rudničkom kraju utro već njegov otac veliki župan Altoman. Da je sličan slučaj mogao biti sa Užicem ukazuje još jedan sačuvani pomen ovoga naselja u dubrovačkim izvorima. Jedna Dubrovčanka ostavila je svojim testamentom 1348. godine svoju imovinu raznim licima među kojima se pominje i Sergina sestra u Užicu />soror de Serga in Vsice</ (v. Prilog II). Sudeći po imenu, Serga je bila Dubrovčanka, a to je bila i njena neimenovana sestra koja je 1348. godine živela u Užicu. U dokumentu iz 1329. susreće se Užičanin čija je žena Dubrovčanka, a već dvadeset godina kasnije jedna Dubrovčanka se pominje kao stanovnica Užica, najverovatnije dospela tu udajom. Može se prepostaviti da je Užice odmah bilo naselje gradskog tipa, jer nije naznačeno ni kao selo, niti sa bližom odrednicom “u Srbiji”, kako su se u dubrovačkim dokumentima obično navodila manja mesta.

Potvrda

Dubrovnik, 1370

Potvrda Kuzela iz Užica da stupa u službu kod Bogdana Pribojevića Okruglog za sledećih dvadeset godina
(Historijski arhiv - Dubrovnik)

Mavro Orbin je već u posede kneza Vojislava Vojinovića uključio i Užice, a zabeležio je kao užičkog kneza Vojinovića Altomanovića. Iz toga izgleda da je Užice bilo pod vlašću kneza Vojislava Vojinovića, a potom je grad preuzeo Nikola Altomanović od sinovaca. Za kratko vreme svoje političke moći, od 1366. do 1373. Nikola Altomanović je uspeo da objedini sve posede Vojinovića, od Dubrovnika do Rudnika i Čestina u Gruži. Prisvojio je posede svoje strine Gojislave, koja je sa sinovima nasledila supruga kneza Vojislava Vojinovića, i spojio ih je sa oblastima koje je nasledio od oca u Humu i u Gruži do područja oko grada Čestina. Iz razrešnice koju je izdao dubrovačkim trgovcima braći Nenadić 1369. godine vidi se da je gospodario predelom oko podrinjskih rudnika u Crnči. I Bela crkva Karanska bila je u području kojim je on vladao. Župa Piva pominje se u vlasti župana Nikole

UŽICE NEKAD I SAD
Srednji vek
Oblasni gospodari u 14. veku

Altomanovića 1370.godine. Držao je i župu Budimlje u dolini Lima. Kovao je dve vrste novca koji po sastavu odgovara kovnici u Rudniku, a Rudnik je od 1367. bio uključen u teritoriju koju je držao župan Nikola. Jedan županov dinar sa čiriličkim natpisom pronađen je u rudarskom selu Selancu jugoistočno od Zvornika. Dobri odnosi sa ugarskim mačvanskim banom Nikolom Gorjanskim, koji mu je, prema tvrđenju Dubrovčana, bio i kum (>compatre<), omogućili su Nikoli Altomanoviću da, obezbeđen na severnim granicama svojih posedova, slobodno ratuje na drugoj strani, često napada i ugrožava Dubrovnik i uzinemirava ostale susede. Njegove veze sa Dubrovčanima braćom Nenadićima, koji su polovali oko rudnika Crnče u selu Selanicu, dopuštaju predpostavku da je bio neposredni sused Rastislalićima. Podaci iz izvora, iako su fragmetarni, ocrtavaju približno istu teritoriju koju je prema Mavru Orbini držao župan Nikola Altomanović: "Pomenuti Nikola kao momak beše junačina i držaše onu pokrajinu Huma koju je držao njegov otac Altoman za života cara Srefana. Kasnije, kada je umro njegov stric čija se oblast prostirala od Dubrovačkog primorja do Užica, zauze i njegove zemlje; dobi i neke druge krajeve sve do Srema, i vladaše do granice Bosne na Drini". Tek je trojni savez između kneza Lazara, njegovog zeta Nikole Gorjanskog Mlađeg i bana Tvrta, posle neuspelog pokušaja Mrnjavčevića, uspeo da sruši župana Nikolu Altmanovuća. Prema pričanju Mavra Orbina, knez Lazar je gonio župana Nikolu iz mesta u mesto, dok se najzad ovaj nije povukao u svoju tvrđavu Užice. Tu je zarobljen i predat njegovim krvnim neprijateljima Musićima. Uzrok županskog sukoba sa braćom Musićima može se naslutiti u nasilnom objedinjavanju poseda Vojinovića koje je župan Nikola dosledno sproveo, optimajući zemlju strine i njenih sinova. Izgleda da je tako prisvojio i zamlju koju je držao knez Vojislav u dolini Ibra i koji je zamenio sa čelnikom Musom 1361. godine. Majka braće Stefana i Lazara Musića bila je sestra kneza Lazara, Dragana. Pored toga što im je oduzeo zemlju, neprijateljstvo između župana Nikole i Musića pooštiro se posle sukova sa knezom Lazarom oko Rudnika 1370. i 1372. godine. Posle poraza Nikole Altomanovića, njegovu zemlju su podelili saveznici. Užički kraj izgleda da je pripao knezu Lazaru. O tome nema direktnih svedočanstava, ali neki posredni podaci ukazuju na to. Još pre konačnog uništenja vlasti župana Nikole Altomanovića, knez Lazar je održavao veze sa dubrovačkim trgovcima koji su poslovali u Rudniku. Godine 1371. kupovao je neke tkanine od trgovca Bogavca Pribojevića Okruglog, pa je naredio rudničkom cariniku Maroju Vučiniću da isplati za njih Bogavcu određenu sumu u srebru. Poslovi dubrovačkih trgovaca Bogavca i Bogdana Pribojevića Okruglih bili su široko razgranati. Obojica su bili kovači, imali su kuću u Srebrnici, bavili su se vađenjem rude u Crnči, trgovali srebrom i tkaninama. Zahvaljujući njima sačuvan je još jedan savremeni pomen Užica u izvorima. Neki Kuzel iz Užica sklopio je ugovor 6. februara 1375. godine da će služiti Bogdanu Pribojeviću Okruglom dvanaest godina. Nešto kasnije iste godine Brajan Nenadić oterao je Bogavca Pribojevića iz Crnče, a 1376. oba brata bila su u sukobu sa dubrovačkim konzulom u Srebrnici. Bogdan Probojević pominje se u Srebrnici i 1378. godine. Tada se žalio da ga drži u zatvoru bosanski kralj i da mu nije vraćeno sve što mu je oduzeto. U Srebrnici je bio i 1380. gde mu je 17. septembra uručen poziv da podeli kuću sa bratom Bogavcem. Njegov brat je tri godine kasnije, 18. aprila 1383. od Mihaila Menčetića kupio jednu drvenu kuću u Srebrnici za tri i po litra finog srebra. Sačuvani dokumenti pokazuju da je poslovanje braće Probojevića Okruglih najvećim delom bilo vezano za Srebrnicu u Podrinju, a manje za Rudnik. Delatnost braće Pribojevića Okruglih u Podrinju i oko Rudnika dopušta da se zaključi da je u ugovoru između Bogdana Pribojevića Okruglog i Kuzela kao naseljeno mesto navedeno Užice. Obračun između kneza Lazara i župana Nikole u Užicu odigrao se krajem 1373, sklapanje ugovora o Kuzelovojoj službi početkom 1375, što je u skladu sa podacima od 8. jula 1374. kada su se u Dubrovniku

UŽICE NEKAD I SAD
Srednji vek
Oblasni gospodari u 14. veku

prodavale robinje iz Budimlja "iz krajeva gde je gospodario župan Nikola". Poraz župana Nikole u Užičkom gradu izazvao je komešanje stanovništva u čitavoj oblasti koju je u svojoj vlasti držao Nikola Altomanović. Tako su se promenili i uslovi za život i u samome Užicu, pa su stanovnici morali da traže službu na drugom mestu. Otuda se može zaključiti da je sam grad pretrpeo izvesna oštećenja. U samoj tvrđavi i oko nje kao tragovi oružanih sukoba koji su se tu odigravali, sačuvali su se retki nalazi hladnog oružja. Prilikom radova na železničkoj pruzi pod Užičkim gradom 1923. pronađen je jedan jednosekli mač, nazvan pološ ili korda. Mač je od kovanog gvožđa, a celom dužinom deblje ivice pruža se žljeb. Mačevi ovakvog oblika pripadaju okvirno XIV veku. Pojava dužeg i težeg mača doručnjaka, kakav je jedan pronađen takođe 1923. u Užičkom gradu, bila je uslovljena razvojem punog oklopa. Mač je od kovanog gvožđa sa dve oštice i dužim drškom, tako da je mogao da se drži obema rukama, a nakrsnica mača izvijena je u obliku latiničnog S. Jabuka je zaobljena sa ispuštenjem u sredini, a na dršku je utisnut znak radionice u obliku polumeseca. Prema obliku jabuke i prema opštem tipu, mač potiče iz druge polovine XIV veka. Nešto drugačiji je mač pronađen 1951. u Užicu u nanosu Lipskog potoka. Ovaj mač ima jabuku u obliku zaobljenog pravougaonika sa ispuštenjem u sredini, ali je držak kraći, samo za jednu ruku. Prema obliku jabuke, ovakav mač korišćen je sredinom XV veka. Dva poslednja navedena primerka mačeva sa nakrsnicom u obliku latiničkog slova S pripadaju tipu mača koji se krajem XIV veka pominje u dubrovačkim izvorima kao srpski mač i koji se, posle seoba Srba pred Turcima, pojavljuje i u Ugarskoj.

Lokalitet "Karaula"

Užice, 1981

Drugi deo južnog zida uz koji je postavljena sonda na arheološkom lokalitetu "Karaula".
(Narodni muzej - Užice)

U zadužnici iz 1329, u testamentu iz 1348. i u ugovoru između Bogavca Pribojevića i Kuzela 1375. Užice se samo pominje, ali nema podataka o tome šta je u to vreme bilo. Mavro Orbin ga naziva tvrđavom. Do danas od srednjovekovne tvrdave nije mnogo ostalo. Najveći deo grada koji se diže iznad savremenog naselja izgrađen je u periodu turske vlasti, i to ne odmah, jer se u prvom turskom popisu Užice navodi kao selo. Posle epizode između kneza Lazara i Nikole Altomanovića kao da se završila srednjovekovna istorija ovoga grada. Kasniji pomeni odnose se na podgrađe, koje je bilo neutvrđeno, nalik na selo kakvo su zatekli turski osvajači 1459. godine.

*UŽICE NEKAD I SAD
Srednji vek
Oblasni gospodari u 14. veku*

Iz vremena kada je užički kraj držao knez Lazar među ljudima bliskim knezu pominje se Petar Vojinović. On je sa knezom Lazarom oštetio neke dubrovačke trgovce u Radoinji (>in Radochigna<), pa su zbog toga 5. februara 1388. godine oni sklopili ugovor da podele sve što budu povratili. Petar Vojnović mogao bi biti srodnik Vojinovića, možda jedan od sinova kneza Vojislava Vojinovića, koje je potisnuo Nikola Altomanović. Selo Radoinja inalazi se jugoistočno od Priboja i sudeći po nekim slučajnim nalazima, postojalo je već od XII veka. Iz toga vremena potiče jedna srebrna naušnica sa tri šuplje okrugle jagode, prsten sa stilizovanom predstavom cveta pripada kraju XIII i XIV veku, a četvorobridna strela od gvožđa sa lokaliteta Karaula korišćena je u drugoj polovini XIV veka. U istom selu, na lokalitetu Rikača otkriven je jedan srednjovekovni grob u koji su bile stavljene kao prilog bronzane naušnice sa tri jagode. Ovaj nakit bio je široko rasprostranjen i omiljen kod svih slovenskih naroda, a često se pojavljuje i u Srbiji. Slične naušnice pronađene su u nekropoli kod sela Stapari zapadno od Užica. Dok su naušnice iz Radoinje masivnije i pripadaju vremenu s kraja XIII i početka XIV veka, staparske naušnice, od kojih je jedna izrađena finom tehnikom filigrana bez podloge, oblikom i veličinom približavaju se primercima iz Kijevske Rusije koji ne prelaze XIII vek.

.